

2. ЕКОЛОГІЯ ТА ДОВКІЛЛЯ

УДК 630*91:504.062

Доц. А.М. Польовський, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ЛІСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Проаналізовано основні підходи до втілення ідеї сталого лісового господарства в історичному аспекті. Досліджено міжнародні ініціативи щодо застосування ринкових економічних інструментів міжнародної лісової політики, зокрема системи платежів за екологічні послуги лісів та зниження викидів від знеліснення та деградації лісів. Обґрунтовано необхідність екологізації ринкової економічної системи лісокористування для боротьби з викидами парникових газів, глобальною зміною клімату, подолання глобальних екологічних загроз та досягнення сталого лісового господарства.

Ключові слова: екологізація, лісокористування, міжнародна лісова політика, стале лісове господарство, ринкова економічна система.

Запровадження сталого лісового господарства та екологізація лісокористування має на своєму шляху низку перепон, серед яких можна виділити недостатній рівень фінансування, непослідовність у прийнятті рішень, хибні уявлення про роль економічної ринкової системи у цьому процесі. Вони і надалі будуть стримувати екологізацію лісокористування навіть за наявності нових підходів до її запровадження, якщо не буде досягнуто компромісу між зацікавленими сторонами в рамках міжнародної лісової політики. Саме відсутність єдності поглядів у шляхах досягнення сталого лісового господарства та застосуванні раціональних заходів та ініціатив для зниження темпів знеліснення є основними причинами невдалої міжнародної лісової політики. Постає необхідність розроблення загальних економічних засад, які дали б змогу на практиці втілити процеси екологізації лісокористування [1-3].

Ще у середині минулого століття було прийнято традиційний підхід до лісокористування та лісового менеджменту, який базувався на прийнятній тоді теорії економічного зростання: бідні країни повинні наслідувати багаті країни, прискорюючи темпи індустріалізації та якомога ширше залучаючи природний капітал. Лісовий сектор повинен був забезпечувати достатню сировинну базу для швидкого розвитку економіки та її окремих секторів, зокрема збільшення сільськогосподарських площ. Наприкінці 1970-их років стало зрозумілим, що бідні країни залишаються нерозвиненими внаслідок політики багатих країн: успіх економічного розвитку багатих країн заснований на економічному провалі бідних. Зокрема, приватні підприємства лісового сектору економіки у країнах, що розвиваються, не зробили жодного вкладу для підтримки добробуту місцевих громад і не сприяли соціально-економічному розвитку. Головною причиною цього було те, що їх метою було лише досягнення певного рівня власного прибутку, не враховуючи при цьому потреб місцевого населення [5].

Наприкінці ХХ ст. тривали дебати щодо меж економічного зростання. Основну увагу приділяли проблемам змін клімату та пошуку відповіді на питання: чи економічне зростання є головною перешкодою або ж головним шляхом до запровадження сталого використання природних ресурсів. У розвинених країнах суспільна думка взяла на озброєння поняття сталого розвитку довкілля, яким стали вимірювати справжній прогрес у розвитку людства та економічному зростанні. На той час термін "стале лісове господарство" означав забезпечення постійного потоку товарів і послуг, зазвичай деревини комерційних порід, впродовж тривалого періоду часу. Із виникненням та посиленням впливу міжнародного руху з охорони довкілля та лісів таке матеріалістичне визначення змінилося. Деякі активісти охорони довкілля вважають, що стале лісове господарство має зберігати всі характеристики та якості природних лісових екосистем з мінімальним господарським втручанням. На практиці це б означало повне збереження та охорону лісів. Їх використання має бути спрямоване насамперед на збереження біорізноманіття та інших екологічних функцій та повне припинення більшості традиційних лісових користувань деревною та недеревною продукцією. Після Ріо-1992 предмет та значення сталого лісового господарства широко обговорювалися. Тепер загальнозживаним стало визначення сталого розвитку як забезпечення потреб теперішніх поколінь без шкоди майбутнім поколінням.

Встановити вигоду від запровадження сталого лісового господарства дуже складно, оскільки неможливо оцінити усі корисні функції лісу в грошовому виразі. Побутує думка, що стале лісокористування може бути вигідним у довготерміновій перспективі, однак традиційне лісове господарство вважається вигіднішим уже сьогодні. Окрім цього, оцінювання функції депонування вуглецю в лісових екосистемах і включення цих оцінок у систему торгівлі квотами на викиди двоокису вуглецю та інших парникових газів буде головним економічним стимулювальним фактором впливу на процеси збереження і охорони лісів та боротьби із знелісненням [6].

За останнє десятиліття зріс інтерес до запровадження системи платежів за екологічні послуги лісів (payment for environmental services – PES) за допомогою обов'язкових, добровільних і ринкових інструментів лісової політики. Така система матиме значний потенціал за умови впровадження квот на депонування вуглецю лісовими екосистемами та зниження викидів вуглецю від знеліснення та деградації лісів (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation – REDD). Ефективність системи платежів за екологічні послуги лісів залежатиме насамперед від удосконалення законодавчої бази, а також політичних та інституційних важелів. Цей інструмент може вирішити проблему провалу ринку у лісовому господарстві та забезпечити фінансування сталого лісового господарства [4, 5].

Зниження викидів від знеліснення та деградації лісів (Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation – REDD) є ринковим інструментом, суть якого полягає у створенні формального ринку квот викидів вуглецю, на якому забруднювачі мали б змогу компенсувати витрати на боротьбу із знелісненням та деградацією лісів за рахунок купівлі додаткових квот на викиди вуглецю. Таким чином, головною ідеєю такої системи є фінансова компенсація кра-

їнам, які б знижували рівень знеліснення та деградації своїх лісів. Основною метою є зниження викидів [4].

На конференції у Балі у 2007 р. було прийнято рішення застосувати комплексний підхід до боротьби із зміною клімату, зокрема використання політичних інструментів та стимулів для зниження викидів від знеліснення та деградації лісів у країнах, що розвиваються, та стимулювання охорони і збереження лісів та сталого лісового господарства у цих країнах з метою збільшення обсягів депонування вуглецю лісовими екосистемами. Така система може одночасно боротися із змінами клімату, бідністю населення країн, що розвиваються, і збереження біорізноманіття та підтримання життєвих послуг лісових екосистем [4, 5].

Недоліком залишається відсутність механізму компенсації країнам, що розвиваються, за зниження темпів знеліснення та деградації лісів. Існує два основні підходи до фінансування таких програм. Першим є створення ринку, на якому б відбувалася торгівля квотами між різними країнами. Другим є створення міжнародної організації, яка б отримувала фінансування від країн-забруднювачів, проводила моніторинг зусиль по боротьбі із знелісненням в країнах, що розвиваються, і забезпечувала фінансове відшкодування їхніх зусиль. Для цього необхідно створити відповідні системи контролю, які б подавали достовірну інформацію щодо обсягів збережених лісових площ, а також дали б змогу оцінити у грошовому виразі для виплати фінансової компенсації. Найбільшою проблемою є саме створення таких систем у країнах, що розвиваються, адже для цього необхідні значні інвестиції та зміни у системах управління та органах управління інституціях для їх ефективного запровадження і функціонування.

Таким чином, на сьогодні зниження викидів парникових газів до рівня, який би дозволив уникнути катастрофічної зміни клімату, є головним стимулом до боротьби з глобальним знелісненням. Функція депонування вуглецю лісовими екосистемами у поєднанні з іншими корисними властивостями лісів дасть змогу фундаментально упорядкувати економічні пріоритети лісового господарства і лісокористування у глобальному масштабі. Варто наголосити, що система обліку депонування вуглецю та продажу квот є ринковим інструментом лісової політики. Необхідно поєднати фінансовий капітал з природними лісовими екосистемами для досягнення сталого лісокористування. Для цього необхідні значно більші інвестиції з приватного сектора економіки.

На сьогодні інтерес у приватного капіталу може викликати ринок квот на викиди вуглекислого газу. Інші важливі функції лісу, такі як біорізноманіття, водозахисні і ґрунтозахисні функції, в більшості випадків не цікавлять приватний бізнес, хоча ситуація може змінитися із подальшим вичерпанням природних ресурсів і все більш очевидними проявами зміни клімату. Поки цього не сталося, із стратегічної точки зору краще розцінювати ці інші товари і послуги лісу як додаткові вигоди від інвестування у стале лісокористування. Така ідея, на перший погляд, є простою, якщо припустити, що депонування великих кількостей вуглецю на одиниці лісової площі є сумісним із високим рівнем збереження біорізноманіття та іншими неінтенсивними користуваннями (з біологічної точки зору так воно і є). Однак варто мати на увазі, що з точки зору приватного бізнесу головну зацікавленість на ринку вуглецевих квот будуть виклика-

ти комерційні експлуатаційні ліси, легкодоступні з екологічної та економічної точок зору. Запровадження у цих лісах сталого лісокористування із збереженням заготівлі у незначних обсягах у більшості випадків можна буде вважати добрим результатом. Спроби винести на порядок денний проблеми збереження біорізноманіття та ведення неінтенсивного лісового господарства можуть призвести до того, що приватні компанії втратять стимул до виходу на ринок вуглецевих квот [5].

Торгівля лісовою продукцією в минулому асоціювалася з руйнуванням лісових екосистем. Застосування торгівельних санкцій чи сертифікації не є вирішенням такої проблеми. Ключем до прибуткової торгівлі лісовою продукцією є чітке розуміння і дотримання прозорих правил та цілей торгівлі покупцями і продавцями, а не застосування адміністративних інструментів. Необхідно знайти багатостороннє вирішення проблеми регулювання торгівлі, а не перекладати усі зобов'язання на країни-імпортери. Окрім цього, необхідно запобігти тому, щоб ці інструменти не стали прихованими засобами дискримінації [2].

Пріоритетним завданням має бути вирішення проблеми глобальної зміни клімату. Це не означає, що потрібно відмовитися від збереження біорізноманіття, охорони водозахисних і ґрунтозахисних функцій лісу, врахування важливості лісів у боротьбі з бідністю у країнах, що розвиваються. Необхідно чітко розставити пріоритети і обмеження щодо того, що можна і що необхідно досягнути сьогодні і у майбутньому. За таких умов у майбутньому відкриються нові можливості для сталого лісового господарства, коли прийде розуміння того, що збереження і розширення лісових площ не має альтернатив, а є необхідністю для людства [1].

Висновки:

1. Для ефективного фінансування процесу екологізації лісокористування необхідно залучити значний обсяг капіталу та фінансових ресурсів для отримання від лісового господарства необхідних товарів та послуг. Фінансування з боку міжнародних організацій та державних національних урядів та інституцій недостатнє для досягнення сталого лісового господарства. Додатковим джерелом фінансування має стати міжнародний приватний сектор.
2. Упродовж останніх десятиліть міжурядовий діалог щодо лісів відбувався в умовах глибоких розбіжностей поглядів на міжнародну лісову політику між країнами учасниками та супроводжувався сильною критикою з боку неурядових природоохоронних організацій, які часто критикували процес за його неефективність і відсутність конкретних результатів. Вище політичне керівництво країн учасників переговорів часто не брало участі у цьому процесі, внаслідок чого дієвість прийнятих угод була зведена скоріше до символічного декларативного рівня без реальних зобов'язань щодо виконання конкретних програм. Це означає, що формат міжнародних зустрічей та переговорів був хибним [3].
3. Досвід показує, що чим довший період між прийнятими зобов'язаннями та початком реалізації конкретних програм на практиці, тим меншою є дієвість та ефективність запроваджуваних заходів. Як тільки учасники процесу міжнародної або ж національної лісової політики зауважують, що домовленості не запроваджуються на практиці, вони починають відмовлятися

від своїх зобов'язань, при цьому продовжуючи полеміку на публіці, поки не залишається практично жодного шансу втілити пропонувані заходи в життя [3].

4. Немає сумнівів, що у майбутньому за наявності глобальної зацікавленості у фінансуванні і підтримці сталого лісокористування, значення лісів буде зростати. Якщо людство хоче подолати колосальну екологічну проблему, що постала перед нами сьогодні, необхідна нова парадигма розвитку та невідкладна діяльність щодо її втілення в життя. Екологізація ринкової економічної системи лісокористування з метою досягнення сталого лісового господарства може стати пробним майданчиком для випробування нових підходів до боротьби з викидами парникових газів, глобальною зміною клімату та подолання глобальних екологічних загроз.

Література

1. Польовський А.М. Аналіз глобальних проблем знеліснення та сталого лісокористування / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.8. – С. 27-33.
2. Польовський А.М. Дослідження міжнародної лісової політики щодо припинення торгівлі незаконно заготовленою деревиною / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23. 16. – С. 265-269.
3. Польовський А.М. Міжнародний досвід щодо призупинення знеліснення / А.М. Польовський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.11. – С. 138-143.
4. Earth Summit Info: Rio +20 / Matt Prescott. – Oxford University, 2012. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.earthsummit.info/>
5. Douglas Jim, Markku Simula. The Future of the World's Forests: Ideas vs Ideologies / Douglas Jim, Markku Simula. – Springer Science+Business Media B.V., 2011. – 211 p.
6. Pearce D.W. The economic value of forest ecosystems / David W. Pearce // Ecosystem Health. – December. – 2001. – Vol. 7, No. 4. – Pp. 284-296.

Польовский А.М. Экологизация рыночной экономической системы лесопользования в контексте международной лесной политики

Проанализированы основные подходы к воплощению идеи устойчивого лесного хозяйства в историческом аспекте. Исследованы международные инициативы по внедрению рыночных экономических инструментов международной лесной политики, в частности системы платежей за экологические услуги лесов и снижения выбросов от обезлесения и деградации лесов. Обоснована необходимость экологизации рыночной экономической системы лесопользования с целью борьбы с выбросами парниковых газов, глобальным изменением климата, преодоления глобальных экологических угроз и достижения устойчивого лесного хозяйства.

Ключевые слова: экологизация, лесопользование, международная лесная политика, устойчивое лесное хозяйство, рыночная экономическая система.

Polovsky A.M. Greening the market economic system of forest sector in the context of international forest policy

Main approaches to introducing the idea of sustainable forestry in historical aspect are analyzed. International initiatives to applying market economic instruments of international forest policy, such as payments for environmental services of the forests and reduced emissions from deforestation and forest degradation, are examined. The necessity of greening the market economic system of forest sector to fight greenhouse gases emissions, global climate change, overcome global environmental threats, and achieve sustainable forestry is substantiated.

Keywords: greening, forestry, international forest policy, sustainable forest management, market economic system.

УДК 630*31:338.2.001.573(075.8)

Доц. А.М. Дейнека, д-р екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

**РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ЗЕМЛЯХ
ДЕРЖАВНОГО ЛІСОВОГО ФОНДУ У ФОРМУВАННІ
ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ РЕГІОНУ**

Проведено аналіз сучасного стану функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду на землях державних лісогосподарських підприємств Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства. Структура територій та об'єктів природно-заповідного фонду представлена трьома рівнями: державним, регіональним та місцевим. На прикладі функціонування Національного природного парку "Сколівські Бескиди" доведено доцільність комплексного підходу у природоохоронній діяльності на землях державного лісового фонду. Здійснено аналіз обсягів та джерел фінансування видатків на утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Встановлено, що фінансування здійснюється за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, а також власних коштів підприємств. Визначено можливі шляхи розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та проблемні питання у діяльності існуючих. Запропоновані шляхи оптимізації процесів створення і функціонування територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Ключові слова: землі державного лісового фонду, території та об'єкти природно-заповідного фонду, сталі природокористування.

Важливу роль у сфері заповідання займають ліси області, адже більша частина природоохоронних територій (майже 65 % всієї площі природно-заповідного фонду області) розташована на території державного лісового фонду (ДЛФ) [1]. Отже, у природних комплексах, що перебувають під особливою охороною держави, переважають лісові формації та угруповання.

На сьогодні в лісах підприємств Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства забезпечується режим охорони 100 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 132 884,94 га, зокрема на землях ДЛФ – 84882,97 га (табл. 1).

Табл. 1. Мережа об'єктів природно-заповідного фонду на землях ДЛФ підприємств Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства

№ з/п	Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду на землях ДЛФ	Кількість, шт.	Площа, га
1	Національні природні парки (НПП)	2	36692,95
2	Заказники:	–	–
	загальнодержавного значення	6	2515,00
	місцевого значення	21	25606,90
3	Пам'ятки природи місцевого значення	–20	–691,42
4	Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	59,00
5	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:	–	–
	загальнодержавного значення	1	11,00
	місцевого значення	1	15,40
6	Заповідні урочища	45	5980,30
7	Регіональні ландшафтні парки (РЛП)	3	13311,00
	Всього:	100	84882,97
	Частка заповідності земель ДЛФ, %	–	17,8